

В. В. КОРНЕСВ
І. М. ДОРОТЮК

ПРОВЕДЕННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ

У статті викладено та проаналізовано проведення кредитних операцій комерційними банками України. Проведено дослідження діяльності комерційних банків як основних інститутів ринку кредитування. Здійснено аналіз динаміки та структури наданих кредитних ресурсів банківськими установами. Досліджено обсяги виданих кредитів за строками погашення та за видами позичальників, а також надано характеристику структури кредитів комерційних банків, аналіз сучасного стану кредитування в Україні, пропозиції шляхів реформування системи надання кредитів комерційними банками фізичним і юридичним особам. Визначено основні проблеми функціонування комерційних банків на кредитному ринку України та запропоновано можливі шляхи їх вирішення. Кредит є об'єктивною вартісною категорією, складовою частиною товарно-грошових відносин; це необхідність викликана існуванням товарно-грошових відносин. Кредит відіграє важливу роль в економіці України, особливо у період становлення в ній ринкової інфраструктури та здійснення структурної перебудови народного господарства. Він сприяє прискоренню роздержавлення власності, допомагає швидкому перерозподілу грошових коштів, що дає можливість у стислі строки здійснити переорієнтацію виробництва і оздоровити економіку.

Ключові слова: комерційний банк, кредитна операція, кредитна політика, кредитний портфель, кредитний ризик, кредитоспроможність, фінансова стабільність.

ПРОВЕДЕНИЕ КРЕДИТНЫХ ОПЕРАЦИЙ КОММЕРЧЕСКИМИ БАНКАМИ УКРАИНЫ

В статье изложено и проанализировано проведение кредитных операций коммерческими банками Украины. Проведено исследование деятельности коммерческих банков как основных инструментов рынка кредитования. Осуществлен анализ динамики и структуры предоставленных кредитных ресурсов банковскими учреждениями. Исследованы объемы выданных кредитов по срокам погашения и по видам заемщиков, а также охарактеризованы структуры кредитов коммерческих банков, анализ современного состояния кредитования в Украине, предложения путей реформирования системы предоставления кредитов коммерческими банками физическим и юридическим лицам. Определены основные проблемы функционирования коммерческих банков на кредитном рынке Украины и предложены возможные пути их решения. Кредит является объективной стоимостной категорией, составной частью товарно-денежных отношений, необходимостью, вызванной существованием товарно-денежных отношений. Кредит играет важную роль в экономике Украины, особенно в период становления в ней рыночной инфраструктуры и осуществления структурной перестройки народного хозяйства. Он способствует ускорению разгосударствления собственности, помогает быстрому перераспределению денежных средств, что дает возможность в сжатые сроки осуществить переориентацию производства и оздоровить экономику.

Ключевые слова: коммерческий банк, кредитная операция, кредитная политика, кредитный портфель, кредитный риск, кредитоспособность, финансовая стабильность.

REALIZATION OF CREDIT TRANSACTIONS BY COMMERCIAL BANKS OF UKRAINE

The article describes and analyzes for credit operations of commercial banks in Ukraine. The research activities of commercial banks as the main instruments of credit market. The analysis of the dynamics and structure of credit provided by banking institutions. Investigated the volume of loans by maturity and by types of borrowers, and given the characteristics of the structure of commercial banks loans, the analysis of the current state of lending in Ukraine, offers paths reform of commercial banks to provide loans to natural entities. The main problems of commercial banks in the credit market of Ukraine and suggested possible solutions. Credit is the objective value categories, part of commodity-money relations, the need caused by the existence of commodity-money relations. Credit plays an important role in the economy of Ukraine, especially in the period of it market infrastructure and the implementation of structural adjustment of the economy. It accelerates denationalization helps rapid reallocation of funds provides an opportunity to make a short term reorientation of production and improve the economy.

Keywords: commercial bank credit operation, credit policy, loan portfolio, credit risk, credit, financial stability.

Постановка проблеми. В ринкових умовах господарювання суб'єкти підприємницької діяльності відчують постійну нестачу фінансових ресурсів, що спричинена здійсненням активної інвестиційної та інноваційної політики. На ринку кредитування безпосереднім задоволенням потреб фізичних та юридичних осіб у капіталі займається кредитна система, до

якої входять національний банк, комерційні банки та інші кредитні інститути. Провідними кредитними інститутами, які займають основну частину ринку кредитування, є комерційні банки. Перш за все, це зумовлено тим, що найбільш поширеним джерелом залучення додаткових фондів грошових коштів суб'єктами господарювання на сьогодні є кредити комерційних банків. Необхідно відмітити, що функціонування даних інститутів на кредитному ринку України пов'язане з низкою проблем, які перешкоджають ефективному їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний доробок у теорію грошово-кредитного регулювання належить М.І. Туган-Барановському, Дж. М. Кейнсу, М. Фрідману та іншим. Серед вітчизняних учених, які на сучасному етапі займаються економічними дослідженнями впливу кредиту та кредитних відносин на розвиток економіки, особливої уваги заслуговують праці О.Д. Василика, А.С. Гальчинського, А.М. Герасимовича, І.С. Гуцала, О.В. Дзюблюка, Б.С. Івасіва, О.Т. Євтуха, Л.Л. Кот, В.Д. Лагутіна, І.М. Лазепка, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, Ю.А. Потійка, М.Ф. Пуховкіної, М.І. Савлука, В.Т. Сусіденка та інших [5, с.56].

Ціль статті – дослідити та проаналізувати динаміку показників за різними видами кредитних операцій комерційних банків України.

Виклад основного матеріалу. В умовах економічної нестабільності діяльність комерційних банків виявилась пов'язаною з проблемою неповернення кредитів, до чого призвело різке зниження кредитоспроможності, тобто неможливість своєчасного та в повному обсязі повернення одержаних позичок. Ця проблема, в свою чергу, пов'язана з різким спадом виробництва в реальному секторі економіки, але суттєвий вплив на неї мала і недостатньо виважена політика багатьох комерційних банків “нової хвилі”, що виникли в умовах високої інфляції і головне джерело своїх прибутків вбачають у високих відсотках за кредити. Хоча частково ситуація й змінюється на краще, але все ще залишається вкрай напруженою, оскільки такого натиску не витримують не тільки клієнти банків, але й банки. Так, станом на 31.12.2012 р. із 231 комерційного банку 22 перебували в процесі ліквідації, 8 збанкрутіли, щодо 6 банків прийнято рішення припинення діяльності, а 28 комерційних банків працюють у режимі фінансового оздоровлення.

За 2009–2012 роки темпи кредитування комерційними банками суб'єктів господарювання суттєво сповільнились. Станом на 01.06.2012 р. залишки заборгованості за кредитами склали 5.09 млрд грн, тоді як на кінець 2011 року вони склали 5.45 млрд грн. В 2010 році в порівнянні з 2009 обсяги кредитування зросли в 5–7 разів, у 2009 – тільки на 10%, в 2008 році – лише на 5% [2].

Значні зміни в структурі як короткотермінового, так і довготермінового кредитування відображають реальні труднощі перехідного періоду до ринкових відносин. За останні два роки частка кредитів у матеріальне виробництво скоротилась на 6,3 %, тоді як кредити для здійснення розрахунків збільшилась на 7,9%, хоча кризу неплатежів ще не вдалося подолати і позитивних зрушень у вирішенні цього питання ще не помітно.

Найбільшими позичальниками комерційних банків поки що залишаються фізичні та юридичні особи. На них у грудні 2012 року припадає близько 60% кредитів.

У зв'язку з цілою низкою чинників макро- та мікроекономічного характеру розгортання короткострокового та довгострокового кредитування об'єктів господарської діяльності в останні роки було гіпертрофованим, а тому негативно вплинуло на перебіг деяких економічних подій і явищ. Стрімке наростання обсягів кредитування в 2010–2012 роках на фоні запровадженої Національним банком України політики “дешевих грошей” призвело до стрімкого підвищення облікової ставки.

Відповідно до такого підвищення облікової ставки зросли і процентні ставки комерційних банків: в 2011 – 1,41%, в 2012 – 2,65%. Слід зазначити, що на фоні такого розбалансування фінансово-кредитної системи політика багатьох комерційних банків не була виваженою – більшість з них намагалась одержати максимальний прибуток, орієнтуючись на один вид активних операцій – кредитування, причому в досить агресивній формі.

Проведений аналіз дозволяє зрозуміти, чому в комерційних банках виникли проблеми з поверненням кредитів. Перша і головна причина – економічний егоїзм банків, небажання зрозуміти потреби клієнтів і допомогти їм у розв'язанні їх фінансових проблем. Друга причина – гіпертрофоване уявлення про сутність і завдання банку: більшість банківських працівників частіше за все не мали необхідної освіти і не знають або просто не розуміють сутність всіх активних операцій банку і тому сконцентровують діяльність в основному на кредитуванні.

Станом на 31.12.2012 безнадійні кредити, видані комерційним банкам, складала близько 10–15%. Прострочені кредити за 2012 рік зросли на 31.9%. Питома вага пролонгованих кредитів на початок 2012 року складала 15.3%, що свідчить про нестабільність комерційних банків [2].

Слід сказати про надання кредитів нерезидентам – у 2008–2012 роках кредити, видані в іноземній валюті, фактично на 55–65% були прострочені або пролонговані, що наводить на думку про безпідставність їх надання.

Грунтуючись на проведеному аналізі, потрібно зазначати, що досить важливою проблемою є визначення кредитоспроможності клієнта та розробка стратегії своєї діяльності.

Згідно з Положенням Національного банку України “Про кредитування” №246 від 29.09.05 (з наступними доповненнями) головним принципом кредитування банків є забезпеченість кредиту, що означає наявність у банку права для захисту своїх інтересів, недопущення збитків від неповернення боргу через неплатоспроможність позичальника. Відповідно до даного Положення основними критеріями оцінки кредитоспроможності позичальника можуть бути:

- забезпеченість власними коштами не менш, ніж на 50% видатків позичальника (клієнта);
- репутація позичальника (кваліфікація, здібності керівника, дотримання ділової етики, договірної, платіжної дисципліни тощо);
- оцінка продукції, що випускається, наявність замовлення на її реалізацію, конкурентоздатність на внутрішньому та зовнішньому ринках, попит на продукцію, обсяги експорту;
- економічна кон'юнктура (перспективи розвитку підприємства-позичальника) [3].

Аналізуючи існуючі критерії, можна сказати, що крім першого, решта мають якісний характер, а завдання визначення певних кількісних параметрів та їх оцінки повністю покладені на менеджерів комерційного банку. Згідно з вказаними критеріями оцінки кредитоспроможності позичальника у вітчизняній практиці всі кредити поділяються на п'ять груп: стандартні, нестандартні, сумнівні, небезпечні та безнадійні.

Головною метою оцінки кредитоспроможності клієнта є визначення ризику, який банк може взяти на себе, обсягів капіталу, що перебувають під ризиком, та розробка заходів щодо запобігання або усунення ризику. Всебічна оцінка фінансової стійкості позичальника та врахування можливих ризиків за кредитними операціями дають змогу комерційному банку більш ефективно здійснювати управління кредитними ресурсами та одержувати стабільні прибутки.

Ще однією проблемою забезпечення повернення наданих позичок є визначення форм та джерел забезпечення повернення позики, під якими розуміють конкретне фінансове джерело погашення боргу, юридичне оформлення права позичальника на його використання, організацію контролю банку за достатністю та сприйнятливостю цього джерела, що гарантувало б позичальнику збереження та мобільність його позичкових ресурсів.

Із загального обсягу кредитної заборгованості комерційним банкам України станом на 31.12.2012 р. 44,2% кредитів видано під заставу майна, 12,4% під страхування, гарантію та поручительство, 2,7% під гарантію уряду, а 5,2% під гарантію інших банків, 35,5 – інші кредити. Таким чином, переважною формою забезпечення повернення кредиту є його видача під заставу високоліквідних матеріальних об'єктів, цінностей та іншого майна. Останнім часом поширення набуває тенденція видачі позики під заставу цінних паперів, яку можна охарактеризувати позитивно, особливо коли мова йде про облігації внутрішньої державної

позики, що мають 100% ліквідність [2].

Про розвиток короткострокового і довгострокового кредитування свідчать наступні дані (таблиця 1).

Таблиця 1

Обсяги і структура кредитів, наданих комерційними банками суб'єктам господарювання 2009–2012 рр.

Розподіленість заборгованості на кінець періоду, 2009 - 2012 рр.					
Роки	Всього	В тому числі			
		у валюті		за терміном	
		національний	іноземний	короткострокові	довгострокові
Залишки заборгованості на кінець періоду, млн грн.					
2009	1558	1199	359	1381	176
2010	4113	3029	1084	3678	435
2011	5452	4102	1350	4885	607
2012	5093	3752	1350	4472	621
Питома вага у загальному обсязі, %					
2009	100	77,0	23,0	88,7	11,3
2010	100	73,6	26,4	89,4	10,6
2011	100	75,2	24,8	88,9	11,1
2012	100	73,2	26,3	87,8	12,2

Аналізуючи дані табл. 1, можна зробити висновок, що з плином часу питома вага кредитів, виданих в національній валюті, збільшується, а в іноземній – зменшується.

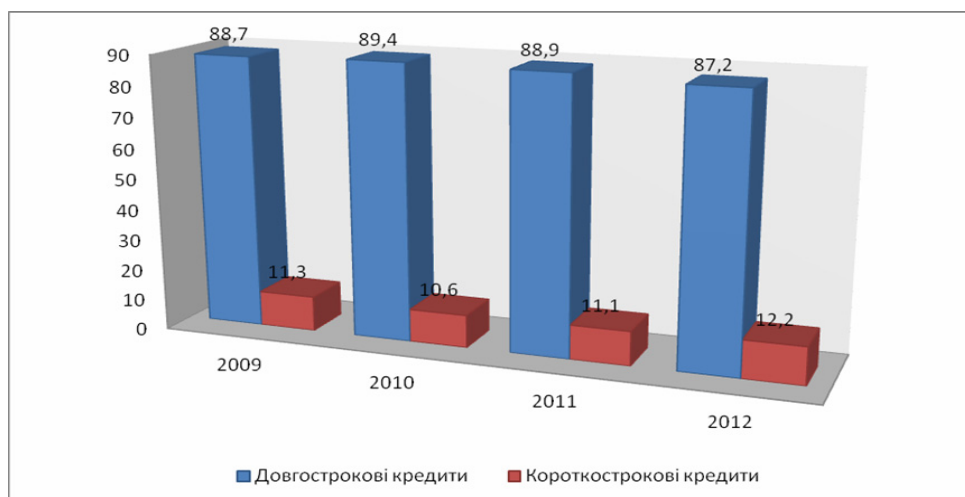

Рис. 1. Питома вага кредитів у 2009–2012 рр.

Згідно з даними рис. 1, можна зробити висновок, що в останній час зросла питома вага довгострокових кредитів, наданих українськими банками. Це можна пояснити тим, що банківські установи почали надавати кредити в галузі сільського господарства, які потребують довгострокових вкладень, а також частково тим, що велика частина кредитів пролонгована, що робить вигляд того, що банки надають довгострокові кредити.

Висновки дослідження. З вище наведених даних можна зробити певні висновки про кредитні операції, які надаються комерційними банками. Більша кількість суб'єктів господарювання кредитується в національній валюті, ніж в іноземній. А що стосується терміну кредитування, то більша частина суб'єктів орієнтується на довгострокове

кредитування. Підводячи підсумки викладеного, слід зазначити актуальність питання оцінки кредитоспроможності клієнтів банку не тільки для них самих, але і для позичальника, оскільки правильне законодавче і нормативне врегулювання таких відносин сприяє своєчасному поверненню коштів, прискоренню обігу їх, стимулюючи тим самим подальший розвиток економіки.

Якщо порівнювати діяльність комерційних банків кілька років тому і в теперішній час, то можна сказати, що їх кредитна політика стала більш зваженою і менш ризиковою. Зокрема про цей факт свідчить те, що в структурі забезпечення наданих кредитів найбільшу питому вагу займають кредити, забезпечені заставою, – майже 45%.

Список використаних джерел

1. Аналіз діяльності комерційного банку / [за ред. Ф.Ф. Бутинця та ін.]. – Житомир : ПП "Рута", 2005. – С. 384.
 2. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm.
 3. Про кредитування [Електронний ресурс] : положення : [прийнято НБУ 28.09.95 № 246]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
 4. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України : [прийнято ВР 07 грудня 2000 року № 2121-III]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/conv>.
 5. Сучасний комерційний банк. Управління та операції / [за ред. В.М. Усоскін]. – М. :АНТИДОР, 2006. – С. 56–59.
-